

عنوان سند:	طرح درس
نام درس: حفاظت و نگهداری	تعداد واحد درسی: 2 واحد
نام استاد: آقای دکتر نیکنام	صفحه: 1 از 9

معرفی موضوع درس:

چنین به نظر می‌رسد که نسل امروز تا حد زیادی مسئولیت خود را در قبال نسل‌های آینده فراموش کرده است. تردیدی نیست که به زودی کتابخانه‌ها، مراکز اسناد و آرشیوها انباشته از موادی خواهند شد که احتمالاً نیاز به نگهداری بلند مدت نخواهند داشت و پیوسته جای خود را به مواد تازه‌تری خواهند داد. به رغم وجود این مشکل در کتابخانه‌ها و مراکز اسناد و آرشیوهای گوناگون، زمان بسیار، بررسی‌های طولانی، پول هنگفت و کوشش‌های پراچی صرف گردآوری مجموعه‌های مختلف گردیده است، پس لازم می‌آید کوششی درخور نیز صرف حفاظت و نگهداری از این مجموعه‌ها در مقابل خسارات احتمالی و شرایطی گردد که در آن شرایط مجموعه گردآوری شده می‌تواند بر اثر باران، آتش، کرم کتاب، بید ... و یا بی‌مبالاتی کتابداران، متخصصان اسناد، آرشیویست‌ها ... و کاربران در معرض خطر نابودی قرارگیرند. به رغم پیشرفت تکنولوژی و نیاز فراوان به مدارک و اسنادی که عموماً نیازی هم به طراحی شیوه‌های حفاظت و نگهداری از آنها احساس نمی‌شود نگهداری و پاسداری از برخی کتاب‌ها و اسناد و مدارک از هر نوع و جنس با توجه به عواملی چون نوع کتابخانه و آرشیو، خدمات و نوع مواد می‌توانند جزء میراث ملی قرارگیرند و یا از نقطه نظر کتابخانه یا آرشیوی خاص نیاز به حفظ آنها محسوس باشد، لازم است. با شناخت اجزای مادی مواد کتابخانه و آرشیو و آشنایی با دشمنان و راه‌هایی که این دشمنان به مواد کتابخانه و آرشیو آسیب وارد می‌آورند و با فراگرفتن روش‌های مقابله با این دشمنان، می‌توان جلو وارد آمدن این خسارات و آسیب‌ها را گرفت یا آن را به حداقل رساند.

عنوان سند:	طرح درس
نام درس: حفاظت و نگهداری	تعداد واحد درسی: 2 واحد
نام استاد: آقای دکتر نیکنام	صفحه: 2 از 9

عنوان فصل 1: آشنایی با اجزای مادی مواد کتابخانه و آرشیو

عنوان بخش / جلسه 1: گل رس، ... و سرب

عناوین اجزای آموزشی SCO:

SCO1- گل رس، پاپیروس، پوست درخت، برگ درخت، چوب، عاج، استخوان، سنگ، برنج، مس، برنز و سرب

عنوان بخش / جلسه 2: پوست و چرم

عناوین اجزای آموزشی SCO:

SCO1- پوست (پارشمن و ولوم، فورل، پوستهای زاجزده) و چرم

عنوان بخش / جلسه 3: کاغذ

عناوین اجزای آموزشی SCO:

SCO1- کاغذسازی

SCO2- ترکیب شیمیایی کاغذ

SCO3- آهار و مواد افزودنی به کاغذ

SCO4- انواع کاغذ

SCO5- کاغذهای بدون اسید یا بادوام (مشخصات کاغذهای آرشیوی)

SCO6- کاغذ غیر قابل نسخه برداری

عنوان بخش / جلسه 4: مرکب و مواد چسبنده

عناوین اجزای آموزشی SCO:

SCO1- مرکب

SCO2- مرکب چاپ

SCO3- چسب

SCO4- چسبهای حیوانی و گیاهی

SCO5- چسبهای سنتتیک

عنوان بخش / جلسه 5: جلد

عناوین اجزای آموزشی SCO:

SCO1- پارچه

عنوان سند:	طرح درس
نام درس: حفاظت و نگهداری	تعداد واحد درسی: 2 واحد
نام استاد: آقای دکتر نیکنام	صفحه: 3 از 9

- SCO2- پارچه کتاب
- SCO3- مواد مخصوص دوختن
- SCO4- روکش‌های بافته نشده کتاب
- SCO5- مواد مخصوص مهر زدن

عنوان بخش / جلسه 6: مواد شنیداری- دیداری و مواد رایانه‌ای

- عناوین اجزای آموزشی SCO:
- SCO1- فیلم و عکس
- SCO2- نوار و صفحات ضبط صدا
- SCO3- انواع مواد رایانه‌ای

عنوان فصل 2: دشمنان مواد کتابخانه و آرشیو و آسیب‌های وارده

- عنوان بخش / جلسه 7: بشر
- عناوین اجزای آموزشی SCO:
- SCO1- آسیب‌های آگاهانه
- SCO2- آسیب‌های نا آگاهانه

عنوان بخش / جلسه 8: عوامل محیطی (1و2)

- عناوین اجزای آموزشی SCO:
- SCO1- هوا(آلاینده‌های موجود در هوا)
- SCO2- نور
- SCO3- دما

عنوان بخش / جلسه 9: عوامل بیولوژیک (1): حشرات و جوندگان

- عناوین اجزای آموزشی SCO:
- SCO1- سوسک حمام
- SCO2- سیلورفیش
- SCO3- موریانه
- SCO4- شپش کتاب

عنوان سند:	طرح درس
نام درس: حفاظت و نگهداری	تعداد واحد درسی: 2 واحد
نام استاد: آقای دکتر نیکنام	صفحه: 4 از 9

SCO5- کرم کتاب

SCO6- بید

SCO7- موش

عنوان بخش / جلسه 10: عوامل بیولوژیک (2):

عناوین اجزای آموزشی SCO:

SCO1- قارچها

SCO2- باکتریها

عنوان بخش / جلسه 11: عوامل شیمیایی

عناوین اجزای آموزشی SCO:

SCO1- منابع شیمیایی درونی کاغذ (زاج، لیگنین، ذرات فلزی و ...)

SCO2 - آلاینده‌های موجود در هوا (ترکیبات گوگردی، ترکیبات ازت دار، ازن، ذرات جامد و

...)

SCO3- مرکبها

SCO4- زنگ زدگی

عنوان بخش / جلسه 12: بلایای طبیعی

عناوین اجزای آموزشی SCO:

SCO1- سیل

SCO2- زلزله

SCO3- طوفان

SCO4- آتشفشان

SCO5- آتش سوزی

عنوان سند:	طرح درس
نام درس: حفاظت و نگهداری	تعداد واحد درسی: 2 واحد
نام استاد: آقای دکتر نیکنام	صفحه: 5 از 9

عنوان فصل 3: حفاظت و نگهداری از مواد کتابخانه و آرشیو

عنوان بخش / جلسه 13: مراقبت کلی

عناوین اجزای آموزشی SCO:

- SCO1- استانداردهای موجود برای مراقبت از مواد کتابخانه و آرشیو (تهویه، حفاظت در برابر آلودگی‌های جوی، نور، دما و رطوبت)
 - SCO2- استاندارد چیدن قفسه‌های کتابها و دیگر مواد کتابخانه و آرشیو و جابجایی این مواد
 - SCO3- نمایش آثار کاغذی
 - SCO4 - وسائل و ملزومات مورد استفاده در مخازن کتابخانه و آرشیو (جعبه، پوشه، قفسه و ...)
- و ویژگی‌های آنها

عنوان بخش / جلسه 14: روشهای حفاظت و مرمت اجزاء تشکیل دهنده مواد کتابخانه و آرشیو

عناوین اجزای آموزشی SCO:

- SCO1- حفاظت از چرم در مقابل موجودات ذره‌بینی، قارچ‌ها و حشرات
- SCO2- حشرات داخل کتاب
- SCO3- روشهای پرداخت و ترمیم کتابها و اسناد کاغذی
- SCO4- کاغذ (روش‌های مبارزه با اثر رطوبتی، موجودات ذره‌بینی، تخمیر و تغییر رنگ؛ روش مبارزه با کپک‌زدگی؛ حفاظت مواد کاغذی در برابر حشرات؛ لکه‌گیری و تجدید صیقل کاغذ)
- SCO5- روش حفاظت از آثار کاغذی خیس شده

عنوان بخش / جلسه 15: حفاظت از مواد عکاسی و مغناطیسی

عناوین اجزای آموزشی SCO:

- SCO1- عکس‌ها و نگاتیوها
- SCO2- میکروفیلم، میکروفیش و ...
- SCO3- فیلم‌های متحرک
- SCO4- نوارها و لوح‌های مغناطیسی شنیداری-دیداری
- SCO5- لوح‌های فشرده و دیگر رسانه‌های رایانه‌ای (حفاظت رقومی)

عنوان سند:	طرح درس
نام درس: حفاظت و نگهداری	تعداد واحد درسی: 2 واحد
نام استاد: آقای دکتر نیکنام	صفحه: 6 از 9

عنوان بخش / جلسه 16: مقابله با بلایای طبیعی و آتش‌سوزی

عناوین اجزای آموزشی SCO:

SCO1- زلزله

SCO2- سیل

SCO3- طوفان

SCO4- آتشفشان

SCO5- آتش‌سوزی

منابع اصلی:

نیکنام، مهرداد (1388)، آفت‌ها و آسیب‌های مواد کتابخانه، ویرایش سوم (دردست چاپ)

سایر منابع:

1. آگراوال، ا. پی. (1363)، مراقبت و نگهداری اشیاء موزه‌ای، تهران: گروه آموزش و انتشارات اداره کل موزه‌ها.

2. باقری، فاطمه (1384)، کاربرد مواد و تجهیزات دیداری- شنیداری در کتابخانه‌ها، تهران: نشر چاپار.

3. بهادری، رویا (1385)، شیمی آلی: مبانی و کاربرد در حفاظت و مرمت آثار تاریخی، تهران: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، پژوهشکده حفاظت و مرمت آثار تاریخی - فرهنگی.

4. پرتو، بابک (1376)، حفاظت و نگهداری مواد کتابخانه‌ای، تهران: سمت.

5. پلندرلیت، هارولد ج. و ا. ی. ا. ورنر (1376)، حفاظت، نگاهداری و مرمت آثار هنری و تاریخی: درمان، مرمت و بازسازی، تهران: دانشگاه هنر.

عنوان سند:	طرح درس
نام درس: حفاظت و نگهداری	تعداد واحد درسی: 2 واحد
نام استاد: آقای دکتر نیکنام	صفحه: 7 از 9

6. رود، ژان میشل، ژنویو پیژو، امانوئل پلاس (1384)، حفظ میراث دیجیتالی: تحلیلی بر روشها و چالش ها، تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری ایران.

7. ری درر، ژوزف (1376)، روش های جدید مرمت و نگهداری اموال فرهنگی، تهران: دانشگاه هنر.

8. هادیان دهکردی، منیژه (1386)، کاربری پژوهش های آزمایشگاهی در حفاظت و مرمت بناهای تاریخی (مواد و مصالح)، تهران: دانشگاه تهران: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، پژوهشکده حفاظت و مرمت آثار تاریخی - فرهنگی.

9. هاروی، راس (1384)، آسیب شناسی مواد کتابخانه ای: اصول، راهبردها و شیوه کار کتابداران، تهران: دبیزش.

10. Agrawal, O.P. and Mandana Barkeshli (1997), Conservation of Books, Manuscripts and Paper Documents, Lucknow: Indian Council of Conservation Institutes

11. Alexandria Digital Library". 2002 [On-line] Available:
<http://alexandria.sdc.ucsb.edu>

12. Borgman, C. (1996), "Why are On-line Catalogs Still Hard to Use?" Journal of American Society for Information Science. Vol.47, No.7: 493-503.

13. Born, G. (1995), The File Formats Handbook, New York: Van Nostrand Reinhold.

14. Brand, Marvine (1984), Security for Libraries, People, Buildings, Collections, Chicago: American Library Association.

عنوان سند:	طرح درس
نام درس: حفاظت و نگهداری	تعداد واحد درسی: 2 واحد
نام استاد: آقای دکتر نیکنام	صفحه: 8 از 9

15. The British Library (2000), "National Preservation Office, Strategic Plan 2002-2003", [On-line], Available: <http://www.bl.uk/services.../business-plan.htm>.
16. Cunha, George Martin and Dorothy Grant Cunha (1971), Conservation of Library Materials: a Manual and Bibliography on the Care, Repair and Restoration of Library Materials, Metuchen, N.J.: Scarecrow Press, Inc.
17. Drewes, Jeanne, Julia A. Page (1997), Promoting Preservation Awareness in Libraries: a Source Book for Academic, Public, School, and Special Collections, London: Greenwood Press .
18. Feather, John (2004), Managing Preservation for Libraries and Archives: Current Practice and Future Developments, Burlington, VT: Ashgate Publishing Company.
19. Greenfield, Jane (1983), Books their Care and Repair, New York: H.W. Wilson Company.
20. Lesk, Michael (1992), Preservation of New Technology. Washington, DC: The commission on Preservation and Access.
21. Ibid. (1997), Practical Digital Libraries: Books, Bytes, and Bucks. San Francisco: Morgan Kaufmann Pub.
22. Mount, Ellis (1987), Preservation and Conservation of Sci-Tech Materials, New York: Haworth Press.
23. National Diet Library (2000), "Preservation of Electronic resources; the State of Art in NDL." [on-line]. Available: <http://www.ndl.go.jp/e/iflapac/e-resources.html>.
24. National Library of Australia (2001), "Preservation Policy." [on-line]. Available: <http://nal.gov.au/policy/pres.html>.

عنوان سند:	طرح درس
نام درس: حفاظت و نگهداری	تعداد واحد درسی: 2 واحد
نام استاد: آقای دکتر نیکنام	صفحه: 9 از 9

25. Ritzenthaler, Mary Lynn (1983), Archives & Manuscripts: Conservation; a Manual on Physical Care and Management, Chicago: Society of American Archivists.

26. Shuman, Bruce A. (1999), Library Security and Safety Handbook: Preventing, Policies, and Procedures, Chicago: American Library Association.

27. Swartzburg, Susan G. (1960), Preserving Library Materials: a manual, London: The Scarecrow Press, Inc., 1980.

